
ARGUMENTUM LIBRI NONI.

*U*t præcipias Naturæ partes in supremi Artificis testimoniis vocatas absolveret, de iis quæ Terrâ Marique continentur, differere sibi proponit. Hæc pars indicata tantum supereft: à v. 1. ad v. 26.

Sequitur totius operis conclusio, ubi præcipua quædam recolligit, Atheorum objecta refellit, eosque ultimâ quasi impressione profligat.

1º. Naturam, nisi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem esse non posse: Mundum à Mente supremâ factum: ex constantia motuum cœlestium, ex imbrum fluviorumque fecunditate, ex tempestatum certis vicibus, ex ipsâ visione ostendit non à casu sed à Deo petendam esse mirabilem tam multiplicis fabricæ industriam: à v. 26. ad v. 269.

Ut Veri sic Justi certam esse regulam mente nostrâ priorem, fusiùs quam in primo Libro probat; nec Rationis magistram esse Voluptatem, sed Naturam, hoc est Dei ipsius mentem, quæ rebus omnibus & ut essent & ut moverentur dedit: à v. 269. ad v. 470.

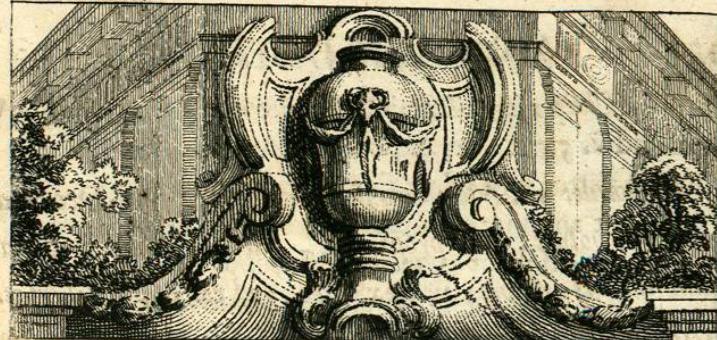
2º. Proponit ea quæ ab Atheis objici solent: 1º. Mundum debere esse æternum. 2º. Multa esse in Mundi opere virtutia. 3º. Multa etiam in moribus, quæ Deum aut non

summè bonum, aut non summè potentem arguunt : à v.

470. ad v. 551.

Respondet 1º. Mundum per se non esse, sed à Deo creatum cùm voluit, ac se propter. 2º. Mentis humanæ vitia, nam ab his incipit, non ex Deo, sed ex abuso libertatis oriri; sublatâ peccandi libertate, futurum ut nec bene agere homo posset; suas semper fontibus pœnas esse, sed interdum seras. 3º. Ea quæ in Mundo mendoza videntur, haud sine causâ ita constituta esse; temeritatis esse carpere singula, dum universa se bellè habent. Confutat impiam illam sententiam : Primus in orbe Deos fecit timor : à v. 551. ad v. 854.

Probat Religionem non ex arte politicâ natam : non factitiam esse ideam Dei ; Idolatriam hæresim quamdam esse à Religione naturali divergentem : Atheum suis ipsum armis debellat : ostendit esse aliquid infinitum : ex perceptionibus nostris, ex corporis & mentis affectuum inter se communitate probat Deum esse, eumque nec Mundi animam, nec ex omnibus mentibus conflatum esse. Quintium ad virtutem & ad revelatae veritatis indagationem excitat : à v. 854. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

*****
LIBER NONUS.

De Terrâ & Mari.

ICARIUM per iter, Quinti, at felicius ambo
Illæsis placidum tranavimus æthera pennis.
Nunc Terras lustrare juvat Pelagusque profundum.
Non spectemus uti, scenâ quid agatur in illâ,
5 Quidve aëtum annales referant ab origine rerum :
Vesanas hominum curas variosque tumultus ;
Fortunam Regum & populorum tristia bella ;
Sæpius in medio congressas æquore classes,
Submersasque rates, & tinctos sanguine fluctus ;
10 Æquataseve solo atque exhaustas civibus urbes ;

Translata imperia & Dominos servire coactos :
 Ambitionis , avaritiae , & per saecula furentis
 Invidiae partus. Hæc dum sine more geruntur ,
 Percellunt animos : cum præteriere , nihil sunt ;
 15 Humanisque docent quantum insit rebus inane .
 Incassum Heroës vani monumenta laboris ,
 Dum pereunt ipsi , saepe & mentita relinquunt :
 Quæ posuere , volunt dum vincere saecula , delet
 Ipsa dies ; & vix cum nomine faxa superstant :
 20 Illuduntque suis auctoribus ipsa cadendo
 Rudera , & exeso corrupti marmore vultus .
 Mens immortalis quid tot mortalia curet !

N o s ea quæ perstant , & nil mutantur ab ævo ,
 Scilicet æternum melius referentia Numen ,
 25 Quærimus hic .....
 .....
Cetera desiderantur.
 .....

C O N C L U S I O
 T O T I U S O P E R I S .

Deest initium.

H O S jam thesauros Pelagi , & tot ditia gazis
 Viscera terrarum vigili dum lampade lustras ,
 Artificem quantum felici hæc omnia cernis
 Effudisse manu ? credin' miracula tanta
 30 Moliri Naturam ? huic par erit illa labori ?
 Sed Natura quid est ? Aut illo nomine primam
 Rerum cunctarum causam , Numenque supremum
 Singula prospiciens , intelligis ; & Deus hic est :
 Aut sic appellas natam servire patique
 35 Materiem , certis parentem legibus , orbam
 Mente & consilio , vi brutâ atque impete pulsam .
 Dic igitur num tanta queat prudentia cæco
 Principio affingi , nullum cui cernere finem ,
 Nullas nosse vias datur , aut intendere quidquam ?
 40 IPSE quidem priùs edocui corpuscula quæque ,
 Quantumvis brevia , imminui in breviora potesse ;
 Scindi deinde alias in partes , atque ita semper ,
 Ut frangi fragmenta queant : quia quodlibet horum
 Corpus compositum est , minimoque minora tenentur .
 45 Nec tibi tam subtilis erit pulvrisculus , inò

Vel si auram ætheriam, aut aliquid subtilius aurâ
 Proponas, cui non partes infrâque suprâque,
 Et spatum distinctum inter dextram atque sinistram,
 Et facies varias, atque impenetrabile robur
 50 Extemplo tribuas. Alioqui corpora nulla
 Confierent; nullæ possent coalescere moles;
 Totaque Materies puncto constaret in uno.
 At licet innumerâs in partes seculis, adsit
 Ni manus artificis, non illa fecabitur unquam.

55 Nec me animi fallit, vastâ in compagine rerum
 Quid per multiplices valeant corpuscula formâs:
 Seu quâm sculptilibus sint apta & idonea signis
 Ferramenta, rudes ut crasso è marmore gibbos
 Excutiant; mollesque sinus, projectaque blandè
 60 Lintea, levorem carnis, spirantiaque ora,
 Mentitosque animi motus in imagine fingant:
 Sed, ni incocta focus priùs instrumenta fuissent:
 Ni gelido priùs extincta & durata liquore,
 Ni variis, prout usus erat, donata figuris
 65 Cepissent rigidæ perfictu cotis acumen,
 Hæc neque docta manus duxisset marmora circum,
 Saxum stabat iners, hebes, indigestaque cautes.
 Sic & materies omnis, nisi regula quædam
 Mente sedens operi invigilet præsitque labori,
 70 Et subigat partes agitans atque ordinet acri
 Judicio, turpis sine formâ aut more jacebit.
 Eia, quam pedibus calcas, age, collige concham,
 (Nam tibi divitias ultro substernit eunti
 Terra, pavimento mage splendida tessellato)
 75 Collige: quâm facili sinuosa palatia torno

Ducta

Ducta nitent! Quantis spirarum flexibus orbes
 In se se redeunt? Ut Dædalo labyrintho
 Hic tumet, hic impressa leves trahit area fulcos,
 Discolor ipsa sibi, generi sed concolor eidem,
 80 Et paribus virgis, paribusque interlita guttis!
 Hæc tibi Praxitelem constans industria vincit.
 Arte laboratos intus nunc cerne Penates:
 Quâm tersâ lucent vestita cubilia crustâ!
 Quâm vario râdiant tinctu! micat ignis & aurum;
 85 Purpureasque inter maculas distinguitur Iris:
 Hæc tibi pingendi solertia vincit Apellem.
 Aspicis in tenui quantus labor; ut neque fingi
 Fortuitò possint vilis miracula testæ.
 Sed qui nec potis est concham proculdere casus,
 90 Num poterit vasti molem proculdere Mundi?

PRÆTER enim quâm quod nec sunt corpuscula per se
 Materiæ; per se nec sunt affecta figuris;
 Nec per se avelli, per se nec idonea jungi,
 Aut infinitum durare illæsa per ævum;
 95 Ac per se nullius habent primordia motûs,
 Nec vacuam spatii regionem & inania regna:
 Quæ sibi Fortunæ vates fundamina jecit
 Effugere ut posset prudentem & fallere causam;
 Auctorem ex ipso aspectu Natura fatetur.
 100 Quandoquidem quæ sunt, vel sic fuit esse necessum,
 Præter id omne quod est alia ut res esse nequiret,
 Vel fieri poterant aliter. Si dixeris illud;
 Ergò in Materiâ species fuit unica motûs,
 Unus item gradus, & partem proclivis in unam.
 105 Verùm his Materiæ ratio & natura repugnat,

Cc

Quæ quoconque gradu partem est proclivis in omnem,
Nec magis hoc ritu per se quam mobilis illo;
Atque infinitè potuit circumacta cieri.

ERGÒ aliter poterat, quam sic: nec tu ipse negabis.

- 110 Mulorum siquidem pardorumque edita monstra
Qui videt, has etiam species potuisse creari
Primitus, ac proprio deduci semine cernit,
Quæ tamen haud ita sunt factæ. Sic currere plures
Quam septem, atque alio motu potuere Planetæ,
115 Et gemini Soles, atque altera Luna rotari;
Vel nullæ splendere faces; vel denique nullum
In terris animal, quanquam essent splendida coelo
Sidera, sic factum ut lumen fecerneret umbris.
Hæc igitur quare facies apparuit Orbis,
120 Tantos ornatus referens tantumque decorem;
Non chaos, atque rudis sine more, sine ordine moles?
Aut casus aut Mentis opus: neque tertia causa est.
At casum esse nihil, nostris patet argumentis.
Quid supereft? Nisi ut hæc Menti miracula reddas,
125 Et quæ magna cluent, & quæ perparva videntur;
Corporis ut fabricam nostri, sic non minùs albi
Papilionis aquas propter degentis & amnes;
Quem natum videt una dies, videt una peremptum.

LUNA nitet; nitidoque tamen sub lumine celat

- 130 Naturam; simul ignota & manifesta videri.
Sit-ne globus Terræ similis nescimus, an olli
Planities pateat camporum, hiscatve profundo
Interrupta mari, vel montibus horreat aspis;
An montes habeant sylvas & lustra ferarum

- 135 Hospita; sint populi, sint plenæ civibus urbes:
At famulam Terræ scimus, Terrâque minorem
Indflexa sequi circum vestigia semper,
Atque notho molem illius lustrare rotundam
Lumine, dum mittit radios à Sole gradatim
140 Ac duplici motu acceptos, tum Solis egenas,
Obscurasque suâ partes offerre vicissim,
Et sublucentem premere inter cornua discum.
Ordine tam certo fiunt hæc omnia, Quinti,
Prænoscit facile ut possint, scriptisque notari;
145 Inque diem, inque horam rata sit præsentia Lunæ,
Secessusque; rati quoque sint occasus & ortus,
Fulgorisque gradus, necnon remeabilis umbræ.

HÆC omnes referunt oculis spectacula menses.

Illorum at quæ sit ratio & solertia, omittis

- 150 Scrutari; quoniam doctrinæ vicit amatæ
Illecebra, ex animo meditandi talia curam
Quæ tulit, & casu regimen concredidit uni.
Si globus ille tamen nostro servire paratus,
Aut minor, aut major quam nunc est fortè fuisset;
155 Si magis elatus coelo, terrisve propinquus;
Quod juvat, officeret: fidus nec jam ille Satelles,
Hostis at usquæ sequax iret, vel inutile pondus.
Nam propior majorve: nimis contunderet auras;
Oceanî vastum graviori pondere corpus

- 160 Oppimeret; fluidisque means incumberet undis.
Illæ Telluris ripas, camposque per omnes
Altius effusæ ruerent, omni aggere rupto
Aërias cautes & promontoria latè
Obtegerent; immensa palus abeunte maneret

ANTI-LUCRETIUS,

404

- 165 Proluvie, rursum mox essent omnia pontus :
 Præsertim furvæ cùm cetera concolor umbræ
 Luna recens limbum nascenti lumine signat ;
 Aut ubi jam totâ radiorum aspergine fulgens ,
 Plenior ostentat maculosos æthere vultus :
 170 Tunc etenim pelago & Terris onerosior instat .
 Sæpius interea Solem occultaret amicum ,
 Nostroque ingentes tenebras offunderet Orbi .
 Altior aut minor , exigua nimis undique lucem
 Spargeret ; æquoreos vix lamberet ardua fluctus ;
 175 Aut nihil aut leviter pressus , qui subditur aër
 Staret iners ; nulloque maris tunc ebria motu
 Plurima quæ passim terebrant spiracula Terram ,
 Haud unquam injectos possent haurire liquores ;
 Unde scaturigo fluviorum , & fontibus almis
 180 Perpetuus vigor , ac dulci vis indita lymphæ ;
 Quam per arenosos purgatam ritè canales ,
 Ac sale decusso , reddit procul æquore Tellus .

- NAMQUE ego non credam fluvios ex imbris omnès
 Enasci : quanquam multis ea forsan origo
 185 Fontibus esse potest , quos fervida dissipat æstas ,
 Cùm semel exussit campos penetrabilis ardor ,
 Et pluvialis aquæ venas exhausit inanes .
 At rivi multùm est ratio diversa perennis ,
 Quem non æstivi soles , non torrida Cœli
 190 Zona , nec urentes possunt absumere venti :
 Plurima cùm medio se præbeat insula ponto ,
 Quâ micat in flamas ferventior orbita Solis ,
 Nullus ubi cadit , aut certè parcissimus imber ,
 Et tamen irrigui fontes per amoena vireta

LIBER NONUS.

405

- 195 Perpetuos volvunt Neptuni ad littora fluctus .

- QUALIS enim nostro vagus errat corpore sanguis ,
 Et fluit & remeat per cæca foramina certo
 Cordis ab impulsu ; talis Terram irrigat humor ,
 Quem Lunâ cogente jacit prædives aquarum
 200 Oceanus , quoties rapidis exæstuat undis ,
 Terrarumque tubos intrat violentus apertos ,
 Ac reducem venis rursum regerentibus haurit
 Mox in se contractus , & omni ex parte resorbet .
 Hoc sine jam paucos exsanguis & arida Tellus
 205 Emittat gremio fontes , nec prata rigentur ,
 Mobilibus nec lota micent pomaria rivis ;
 Larga nec impositas deportent flumina merces ;
 Nec diducta cavis hinc inde meatibus agros
 Fecundent ; languens sitiat pecus , atque hominum gens
 210 Deciduos tantùm speret de nubibus imbræ .

- NEC sua deest ratio pluviis , quas Matris in almæ
 Præcipitat gremium Pater Æther . Unde per Orbem
 Tot populi , pecudumque greges , armenta , volantes
 Pascentur , nî gramen humo segetesque vigebunt ?
 215 Et segetes quî fundet humus vel gramina campis ,
 Si non ebiberit latices quos nubila portant ?
 Hæc evecta mari Sol igneus æthere toto
 Attenuat ; summæ regionis congregat algor ,
 Inque nivem densata premit ; stant pendula cœlo ;
 220 Donec ab aëriis torrentibus acta ferantur ,
 Et Phœbi radiis , aut Terræ ardore reflexo
 In pluviam resoluta cadant : quam fervida potat
 Terra parens frugum , atque sinu madefacta recondit ;

Cc iii

- Plantarumque cavis tradit radicibus, auctam
 225 Ante suis opibus, falso & medicamine tinctam.
 Ergò viventum status ac natura poposcit
 Consensum hunc rerum. Sol, aér, nubila, venti.
 Vectores pluviarum, ac Tellus, Luna, profundum
 Concordant, ut sint genitabilis organa vitæ,
 230 Testenturque Dei vigilem per singula Mentem.

N U N C operæ est certis attendere motibus annum
 Usquè renascentem; quo se globus ordine noster
 Luminis ad fontem vertat, noctesque diesque
 Afferat ipse sibi; ut brumæ post tædia mutet
 235 Veris delicias, æstivos deinde calores,
 Ac demum Autumni poma expectata feracis.
 Quis credat Mundi magnum & versatile templum
 Perpetuò volvi, aut abreptum turbine Solem,
 Et circumtremere auricomis pictum æthera signis,
 240 Ut Terram in medio stantem famula astra coronent,
 Atque Satellitibus Cœlum ambiat omne coruscis.
 Non tanti sumus; & si quo præstamus honore
 Gens hominum, est totus Mentis, non corporis: illa
 Debetur cœlo, finitæ nescia vitæ;
 245 Huic autem satis est perituro, ut munera Solis
 Participet, dum usura brevis conceditur ævi.

Q U A N T A fuit vèstri super his prudentia casus?
 Quàm bene disposuit res cunctas, æmulus alti
 Judicii? Melior casu Mens nulla fuisset.
 250 Collustrandus erat communi lampade Mundus:
 Ergò materiæ perquam subtilis acervum
 Conglobat ingentem, rapidè movet, inde per omnes

- Ætheris insinuat globulos; concussa repente
 Lucida materies animantum offendit ocellos
 255 Fortè laboratos, at sic feliciter, ut sint
 Vibratæ lucis, simulacrorumque capaces.
 Crystallum hic reperit, quod lucem ad rete paratum
 Transvehit appositi; tum nervi mobile filum
 Reticuli insertum fundo, pars ultima cujus
 260 Pertinet ad cerebrum; cerebro mens indita quædam
 Fortè reperta capit motum, sentitque quod extrâ
 Perculit, ac lucem, quam nesciit antè, micantem
 Protinus agnoscit. Quæ tot numeravit, horum
 Si quid defuerit, lux nulla aut irrita fulget.
 265 O casum prudentem! O sanæ Mentis! Et omni
 Dignandum cultu! sapiens qui primus, opinor,
 Te fecit, Fortuna, Deam, cœloque locavit;
 Causarum causa omnipotens, & summa creatrix.
 ILLUD in his rebus non est, ut omittere possim.
 270 Est aliiquid Veri, quod mens dum nostra tuetur,
 Arripit extemplo, atque intus lætatur adepta.
 Mentem igitur Verumque inter cognatio quædam est
 Insita; corporeis veluti cognata videtur
 Lux oculis. Hæc si facta est concordia casu,
 275 Et casu fit, uti Mens Verum apprendere possit.
 Atque adeò ut lucem atque oculos Fortuna creavit,
 Sic Mens è punctis temere occurrentibus orta est.
 Nec melior Veri quàm Mentis causa putatur.
 Quod verum est, casu verum. Casu accidit ergò,
 280 Quatuor ut binis essent æquata duobus.
 Fortunâ factum est, ut Totum grandius esset
 Parte suâ; curvâ brevior, quæ linea recta est;